

M E D L E M S B L A D F Ö R J O H A N N O R D L A N D E R - S Ä L L S K A P E T
R E D : L A R S - E R I K E D L U N D N R 1-2/1 9 8 1 Å R G Å N G 2

FRÅN ORD TILL HANDLING - EN REDAKTÖRS TANKAR

Johan Nordlander-sällskapets huvuduppgift är - enligt stadgarnas paragraf 1 - att främja kontakten mellan forskare av olika slag, och universitet, skolor, arkiv, bibliotek och andra institutioner. Detta mål skall uppnås bl a genom att man upprättar bibliografier och utger källskrifter och undersökningar inom sällskapets intresseområden.

Målet är det inget fel på - men att nå det är svårare! Visserligen lyckades vi väl bra i fjol, då vi gav ut tre medlemsblad, en medlemsbok, kallade till tre medlemssammanträden, gjorde besök med föredrag både i Sollefteå och Piteå m m. I detta OKNYTT erbjuds dessutom medlemmarna att köpa nytrycket av övre Norrlands bygdemål, också utgivet av sällskapet. Så långt är allt gott och väl! Det är många föreningar som har färre kontakter med medlemmarna än vi har - somliga föreningar jag är med i sänder i stort sett bara ett inbetalningskort och en årsmöteskallelse varje år.

Nej, problemet är istället för Johan Nordlander-sällskapets del att det hittillsvarande arbetet inte i handling lyckats engagera flera medlemmar. Alla tycks finna sällskapet nödvändigt, men färre är t ex de som skriver i medlemsbladet eller på annat sätt hör av sig. Det känns visserligen litet tokigt att klaga på bidragstorka i sällskapets hittills omfångsrikaste OKNYTT, men minns att det är drygt fem månader sedan förra numret utkom. Skall vi ha ytterligare

två nummer i år - ett i början av höstterminen, ett i juletid - är det helt enkelt nödvändigt att flera medlemmar skriver små artiklar, recensioner och anmälningar i medlemsbladet. Eller sänder in frågelistor och urklipp av intresse. Redaktionen adress finns på sista sidan!

Jag måste i det här sammanhanget ta upp ytterligare en sak. Sällskapet har inte - åtminstone inte ännu - fått önskat genomslag bland hembygdsvänner ute i bygderna. Detta kan delvis bero på att vissa i första hand uppfattar oss som en akademisk förening. Men ett av sällskapets viktigaste uppgifter är att överbrygga klyftan mellan yrkesforskare och hembygdsvänner. Båda kategorier behövs självklart och har saker att lära av varandra: många gånger sitter t ex hembygdsvänner inne med ett ofantligt värdefullt källmaterial, inte minst i form av uppteckningar.

Det vore önskvärt att vi inom sällskapet i handling arbetade för ett ökat samarbete - till bygdeforskningens fromma - mellan de båda forskarkategorierna. Varför skulle man t ex inte kunna anordna ett seminarium med representanter för båda grupper, där forskningsmetoder, samarbetsformer och annat diskuteras? Nya strömningar inom historievetskaperna tyder på en positivare inställning där gentemot den icke-akademiska forskningen, så fräscha synpunkter skulle inte saknas vid sammankomsten.

Men A och O för både sällskapet och bygdeforskningens fortlevnad är ett målmedvetet och energiskt arbete. Varför - bästa medlem - inte i handling visa Din goda vilja genom att sända in en artikel till nästa OKNYTT?

Lars-Erik Edlund

TILL MINNET AV NILS ERIKSSON OCH ERIK NYLANDER

Två framstående Norrlandsforskare och hembygdsskildrare, som bägge blev medlemmar av Johan Nordlander-sällskapet strax efter att det hade bildats, gick bort under hösten 1980.

NILS ERIKSSON, född 1901 i Lövberg, Vilhelmina, död 19 november 1980 i Järna, var folkskollärare och sedermera rektor. Han var livet igenom, fastän med vissa uppehåll när skolans omdaning tog hela hans tid i anspråk, en väldig upptecknare och samlare av material rörande folkliv och folkmusik, i synnerhet i Vilhelminas fjällbygder. Främst arbetade han åt Landsmålsarkivet, numera Dialekt- och folkminnesarkivet, i Uppsala och promoverades 1978 till hedersdoktor vid Uppsala universitet. Men han verkade också för Nordiska museet, och fick redan 1932 Hazelius-medaljen i silver. På äldre dagar hann Nils Eriksson också med att skriva och publicera Vilhelminas skolhistoria. För att bara nämna en del av hans rika gärning.

När jag 1943 cyklade runt i Vilhelmina socken för att samla material till min doktorsavhandling om det svenska Vilhelmina-målet hörde Nils Eriksson till dem som hjälpte mig och uppmuntrade mig. Och vi hade sedermera brevkontakt fram genom åren, senast ifråga om en ny upplaga av hans broschyr om Fatmomakke. Det var nog fler än jag som beklagade att Nils Eriksson flyttade från sin hemsocken, men det fanns inte, sades det, rum för honom i den högre skolhierarkin inom Vilhelmina.

ERIK NYLANDER, född 1891 i Hemling, Björna, död 5 december 1980 i Bromma, utbildade sig först till predikant och präst, men övergick snart nog till journalistyrket och var länge redaktör och ledarskribent i den kristna dagstidningen Svenska Morgonbladet i Stockholm. Jag lärde känna honom, när han 1961 gav ut "Slakten och hembygden". Det var tack vare denna bok och den personliga kontakten med Erik Nylander, som jag fick en något så när klar uppfattning om det gamla Björnamålet, dittills praktiskt taget utforskat. Erik Nylander gav också ut den utomordentligt levande och konkreta skönlitterära hembygds- och barndoms-skildringen "Byarna vid Getån" (1976). När han gick bort låg hans samling av berättelser på olika nolaskogsdialekter färdig för utgivning på förlaget i Bjästa. Den skulle heta "Bäsch vä skajjä" eller "Tjvärtom". Vilken som var den bästa titeln var ett tvisteämne mellan författaren och förläggaren. Och denna bok hade 88-åringen utarbetat i samarbete med andra

gamla personer i norra Ångermanland! Erik Nylanders vitalitet var beundransvärd. Han besökte ofta Umeå, senast i höstas. Och på nyåret 1979 hade Tone Dahlstedt och jag glädjen att spela in en rad av hans Björna-berättelser och dikter på band i Dialekt- och ortnamnsarkivet i Umeå.

Vi bör vara glada över att Johan Nordlander-sällskapet hann få räkna dessatvå Norrlandsskildrare som sina medlemmar. Samtidigt som vi naturligtvis är bedrövade över att vi inte fick behålla dem längre. Frid över deras minnen!

Karl-Hampus Dahlstedt

Landets äldsta skattekartan låg på vind i Ytterklinten!

YTTERKLINTEN (Vn) Mycket tyder på att hemmansägare Melker Pettersson i byn Ytterklinten i Robertsfors är ägare till landets äldsta skattdokument! Kartan, som är daterad 4:e juli år 1600, hittade Melker nyligen av en tillfällighet i en gammal kista som i alla år stått på vinden.

På lantmäteriet i Umeå och på lantmäteriverkets arkiv i Gävle anser man fyndet av kartan vara sensationellt. Kartan är en dyrgrip!

Kartan, som är ca 1,5x1,5 meter, är lite trasig och skrynklig, men alla avrivna delar finns kvar. Den är tydlig och fullt läsbar.

På kartan är byns dåvarande gårdar med tillhörande ägor inritade. Av den framgår att det då fanns vägar från Ytterklinten, dels till Robertsfors bruk, dels till Rickleå.

— Sjön i byn kallar vi i dag "Ytterklintsjön", men på 1600-talet hette den bara "Klintsjön". Den andra sjön hette Vargsjön, men då kartan ritades stavade man med W, säger Melker Pettersson.

Ritad för hand

Dåtidens kartor ritades och fäglades för hand, vanligen i tre exemplar. Myndigheterna förvarade två av dessa kartor medan den tredje var byns.

Melker Pettersson har inte lyckats utröna hur länge hans hemman varit i släktens ägo i Ytterklinten, längre än till några generationer bakåt. Men en släkting, som släktforskat, har funnit

att Melker härstammar från en Olof Persson, som fanns i trakten redan 1550.

Bland de jordägare, som är omnämnda på kartan finns också en Olof Persson. Det är därför sannolikt att det är samme man och att gården varit i släkten hela tiden. Kartan har troligen funnits på gården ända sen 1600-talet.

Krigscommisarie

Det var en "krigscommisarie" som "commissionslantmätare" som upprättade kartan och gjorde den detaljerade beskrivningen över byn. Hans namnteckning är dock oläslig. Avsikten med kartan var att skapa underlag för skatteberäkningen. De sex namngivna jordägarna ålades också att till Kungl. Majt. och Kronan skatta för 1/16-dels mantal.

— Kring 1630 började man göra geografiska jordeböcker, berättar

överlantmätare Tore Kvarnbrink vid lantmäteriet i Umeå. Kartan i Ytterklinten visar att man kanske började ännu tidigare. Kartan är en raritet och en av de absolut första för skattdokumentation.

Melker Pettersson ska lämna in kartan till lantmäteriet för att de närmare ska få studera den. Där ska man också restaurera kartan.

På lantmäteriverkets arkiv i Gävle, där landets alla kartor finns arkiverade, säger man att kartan över Ytterklinten troligen är landets äldsta bevarade skattdokument. Det finns äldre kartor gjorda för andra ändamål, men ingen byakarta för beskattningen.

Över Ytterklinten har arkivet två andra kartor, men av betydligt senare årgång. Det är en rågångskarta från 1759 och kartan från storskiftet 1788.

BERTIL APPELGREN

Klipp ur Västerbottningen

Torsdag 12 februari 1981.

(Uppgifterna senare dementerade.
Red:s anm.)

PASSM -

ett hjälpmedel för släkt- och hembygdsforskare

Intresset för släkt- och hembygdsforskning har alltmer ökat i Sverige. Material kan sökas på många olika håll - arkiv, bibliotek och museer. Ett utvecklande utav hjälpmedel för forskare förekommer numera. T.ex vid registreringsbasen i Ramsele, som utför register och maskinutskrifter. Enskilda forskare uppmuntras av Landsarkivet i Härnösand att göra liknande arbeten.

Stiftelsen Skellefteå Museum har sedan 1977 förnyat sin satsning på den här gruppen av forskare. Material speciellt för den norra delen av Västerbotten är huvudmålet - men naturligtvis måste man delvis tillgodose släkt- och hembygdsforskare som har andra topografiska områden som sina forskningsobjekt.

Ovanstående satsning - en materiell sådan - fick sin förlängning i och med att PASSM påbörjades 1979. Denna speciella serie inbundna "böcker" rörande arkivmaterial med personhistorisk anknytning innehåller i skrivande stund (januari 1981) 52 volymer fördelade på 44 nummer. Men mer lär det nog bli förhoppningsvis.

PASSM (=Personhistoriska Arkivet, Stiftelsen Skellefteå Museum) är uppdelat enligt följande:

1. Utredningar.
2. Juridiska arkiv.
3. Kamerala arkiv.
4. Krigsväsen.
5. Kyrkoarkiv.
6. Länsstyrelsearkiv.
7. Övrigt.

PASSM består av originalutskrifter, kopior av original eller avskrifter. Det kan vara material förvarat i museet som kopierats. Ramsele har även bidragit genom gåva eller inköp.

Ja, jag tänkte göra en presentation av PASSM. De inbundna "böckerna" kan endast användas på stället - alltså ingen utlåning förekommer!

N° 1812

Ednad öfver Inföp och Försäljning af Artiklar, inföpte för Stallesta
 Kommuns Arbets Kommitte, Distriktet

Nr och Månad		Säljarens namn och hemvist		Slutsumma enligt qvittor	Benämning, kvantitet m. m.	Värde		Detalning i	
						Rdr	Öre	fannor	marler
								for	små
					Transporte	107.	77.	232	
22		Hällberg Fredjan	Jonas Andersson		en mindre bättre skälla		75.		
		Bergfors J. G.	Lindmark		2 1/2 Mjök. Glask	1.	50.		
					2 1/2 Ankar med träfatan	1.			
					en Mjök stavn		75.	52	
		Hällberg Fredjan	Jonas Andersson		en mindre bättre skälla		75.	1 1/2	
		Klintforslid	Adam Andersson		en Mjök skäppa 3 fäsk kyr 2 1/2 Widi		80.	2	
		Gillen	vattuet C. J. Lidin		2 1/2 Liar en parmar härsel	2	50.	6 1/2	
		Klintforslid	Adam Andersson		en Gammal Skifta	2		4.	
30		Sanberget	Johan Strömberg		en Skiftan	4.		8.	
					3 1/2 Liar Samre	1.		2 1/2	
			Jonas Dahlqvist		2 1/2 Skagg		75.	1 1/2	
		Dahlid	Lars Bränstam		2 Större 2. Mindre korgar	2	76.	5.	
		Gratiden	Jonas Hedberg		2 1/2 gönnings grep	3.	37.	8 1/2	
					3 1/2 Widi barn		75.	1 1/2	
		Svanfors	C. J. Lindmark		3 1/2 bobinstolar	1.	12.		
					3 1/2 Skofler C. Mjök Sopor	2	25.	8 1/2	
		Granholm	Johan Lindström		2 1/2 gönnings grep	2	59.	5 1/2	
		Djupgrovan	Nils Eric		3 1/2 par 2 1/2 hull stolar	3.	37.	8 1/2	
		Klintforslid	Johan Holmlund		2 1/2 Oljade hövstolar		75.		
					3 1/2 Mjök tråg		60.	3 1/2	
		Hällräsk	Hans Ericsson		C. Sk. Tråg	4.		8.	
			Erkan Brita		C. alnar Matt väf	1.	75.	3 1/2	
31		Warusträsk	C. J. Jilling		en Större bytta en tvärbank	1.	20.		
					2 1/2 karn 2 Större Mjök skäppa	3.	10.	8 1/2	

Bevärings- och landstörmslista för Byske 1888

Mantalsförklarings- ort.	Födelse-			Namn öfverke t. titel	Antal	Anmärkingar
	år	mån.	dag			
Sagsmark	1860	Jan.	1	Jon. Rom. Norberg, bonden	1	v ✓
	1862	Juni	27	Karl Osk. Norberg, ^{son}	1	v ✓
	1864	Sept.	30	Joh. Albin Norberg, ^{son}	1	v ✓
	1858	Mars	16	Jakob Jakobsen ^{son}	1	v ✓
	1861	Sept.	11	Anders Jakobson ^{son}	1	reist t. Amerika
	1858	Juni	28	Jonas Lundberg ^{son}	1	v ✓
	1861	Sept.	27	Nils Eriksson dräng	1	v ✓, Lundfors
	1857	Nov.	17	Nils Astrom, bonden	1	v ✓
	1859	Febr.	15	Petter Oqvist bonden	1	v ✓
	1858	April	20	Nils Lundberg, bonden	1	v ✓
	1864	Maj	27	Olof Dan. Oqvist, bonden	1	v ✓
	1859	Juli	25	Erik Eriksson, dräng	1	v ✓, Lundfors
	1860	Nov.	10	Albert Lindfors, arbet.	1	v ✓
	1866	Maj	30	Joh. Dan. Markstrom ^{son}	1	v ✓, Alund
	1862	Juni	2	Rich. Emil Eriksson, inköps	1	v ✓
1859	Maj	15	Nils Lind ^{son}	1	v ✓	
1859	Jan.	9	Isak Enmark, studerande	1	v ✓	
1859	Juni	11	Joh. Ludvig Wikstrom, smed	1	v ✓	
1864	"	9	Joh. Vilh. Wikstrom, arbet.	1	v ✓	
Akerbo	1863	April	13	Jonas Antonsson, arendator	1	v ✓
Stafsön	1858	Nov.	19	Oskar Ferd. Berglund, arbetare	1	v ✓

↑ Bevärings- och landstörmslista för Byske 1888.

← Längd öfver Inköp och Försäljning af Artiklar, inköpte för Skellefteå Kommuns Arbets Kommitte.

Jag kan bara ta några exempel inom varje grupp. Vad beträffar utredningar tänker man i första hand på 5 delar "Prosten Fellströms släktutredningar". I slutet av sista delen finns ett register som är minst sagt ofullständigt. Ramsele kompletterade 1980 med ett släktnamnsregister. Men fortfarande saknas register för patronymika. 11 olika forskares arbeten har sammansatts i en volym betitlad "Diverse släktutredningar". Annars finns material av några mer kända släktforskare såsom Knut Lundberg och Svante Lundell.

Ovannämnde Lundbergs släktforskararkiv finns på museet. Och ur det har ett domboksregister för åren 1700-1737 tagits fram. Ramsele har bidragit med ett ortnamnsregister till Västerbottens läns domböcker 1635-1736 - uppdelat i kolumnerna Ort - Ting - Tid! Alldeles nyligen förvärvades ett personregister över bouppteckningar i Skellefteå tingslag 1797-1860. Samma register som funnits i flera år i Umeå stadsbibliotek - utan att vi i Skellefteå fått veta om... Tala om information!

I gruppen "Kamerala arkiv" finns ett flertal avskrifter som rör den norra länsdelen - inte alltid Löfvånger och Burträsk. Text Älvsborgs lösen 1571 och 1613 kan nämnas. Jordrannsaktionsprotokoll (utgör beskrivning av gårdarna för utrönande av deras skattekraft) finns i två volymer avskrivna: Skellefteå 1749 samt Löfvånger och Burträsk 1750!

Kopior av original är av stort intresse för många parter inklusive forskaren. Under rubriken "Krigsväsen" kan man finna Bevärings- och landstormslistor för Byske 1888, 1894 samt inskrifningsförteckningar o dyl för Byske 1887-1894! Förutom avskrifter rörande indelningsverket 1695 även en förteckning över mormonfilmens serie WA - arkivalier i Kungl. Krigsarkivet. Tänk, vad mycket som mikrofilmats!

Gruppen "Kyrkoarkiv" är den största till antalet volymer. En forskare, Bertil Lindqvist i Umeå, står för avskrifter rörande fattigvårdsräkenskaper (inkomsterna), födelse- och dopböcker och lysnings- och vigselböcker för Skellefteå församling. Dessutom finns arkivförteckningar över Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv samt 6 volymer copyflokopior "Kyrkoböcker före 1861".

"Länsstyrelsearkiv" innehåller tills vidare endast en volym. Ramsele

gjorde 1979 ett topografiskt register över skrivelser till Kungl Maj:t från kollegier, ämbetsverk m fl statliga myndigheter avseende Västerbottens och Norrbottens län.

Slutligen gruppen "Övrigt" - vilket verkligen är ett hopkok av material som delvis har personhistorisk anknytning. Hela tiden kopior utav original: Besiktningslängder för salpeterlador i Skellefteå socken 1827-1832 m m. Notifikationskort som tillhört K O Norlunds sterbhus, Bureå. Två delar om gästgiverier och skjutsstationer varav den senare är kopior från en håll=skjutslängd 1786 m m. Än så länge finns två volymer som rör nöd-åren 1867-68.

PASSM har nyligen startats. Redan innehåller den en hel del. Man kan hoppas att förvärv utav speciellt utredningar som rör länsdelen införlivas. Kanske medlemmar i Johan Nordlander-sällskapet kunde hjälpa till med detta?

Litteraturförteckning:

(Bergman, P O), Norrländsk släktforskning. (Undert.:) PO. - DIS-meddelande 1980:2, s. 16-20.

Sundin, Jan, Att söka förfäder med datamaskinen. Demografiska databasen i Umeå. - Oknytt 1980:2, s. 8.

Viklund, Stig-Henrik, Skellefteå museum och släktforskning. - Genealogisk Ungdoms Tidskrift 1980:3, s. 68-69.

Stig-Henrik Viklund

RUNSTENSYFNDET 1687 EN NATURENS EGEN LEK

Året 1666 är minnesvärt ur tre synpunkter. Detta år förstördes världsstaden London genom brand. Samma år härjades den lilla köpstaden Piteå på liknande sätt. Ytterligare samma år tillkom ett svenskt fornvårdsplakat och skapades ett Antikvitetskollegium. Londons brand var en händelse som var betydelselös sett ur norrbottnisk synvinkel, medan däremot Piteåbranden ledde till att staden flyttades från sockenkyrkan i Öjebyn till sin nuvarande plats på Häggholmen. Fornvårdsplakatets och Antikvitetskollegiets tillkomst var också till synes verkningslösa åtgärder för sådana rikets perifera delar som Norrbotten. Detta med ett tidigt undantag, utforskandet av runstenen i Käymäjärvi.

En rudbeckiansk fantasi har hela projektet kallats, hela denna expedition som besökte Tornedalen 1687 i akt och mening att få nya fakta för att studera landets gloriösa forntid.

Saken började med att Olaus Rudbeck d ä, känd för sina forntidsfantasier i Atlantican, begärde ett reseanslag. Han ville att en av Antikvitetskollegiets medlemmar skulle få resa upp till "ofwan Torneå" och så att säga i förbifarten och vid sidan av uppdrag i Jämtland avrita en nyupptäckt runsten med tre kronor.

Diskussionen gällde nämligen det svenska riksvapnets ålder och ursprung och då skulle stenen kunna vara ett bra argument i sammanhanget.

Det kungliga reseanslaget beviljades snabbt och redan 3 juli var tremannaexpeditionen framme "widh Käume Jerfwi 20 Nye Mihl upføre Elfwen ifrån Tårneå stadh eller ungefehr 4 mihlifrån Kongis Bruuk".

Man kan naturligtvis fråga sig hur kunskapen om denna sten hade nått huvudstaden, detta oavsett den allmänna "tidsandan" att efterforska antikviteter, d v s vad vi vanligtvis kallar fornlämningar, traditionsuppgifter och äldre handlingar. Visserligen hade redan 1667 utfärdats upprop genom biskopar och kyrkoherdar att eftersöka dylika antikviteter ute i socknarna.

Resultatet är känt för de mellansvenska bygderna. Men först 1696 tycks ett motsvarande uppdrag ha gällt våra nordliga trakter och då uppgifter

till Erik Dahlbergs Suecia-verk. Detta år meddelar t ex magistraten i Piteå och Luleå vad man vet om respektive ort. Kunskapen om Käymjärvi-stenen torde istället kunna förklaras genom den gamla lägesbeskrivningen, närheten till Kengis bruk. Där pågick verksamhet sedan 1640-talet och där fanns skilda ståndspersoner, t ex Arent Grape eller bröderna Momma-Reenstierna, som kan förmodas ha haft bättre kontakt med idéströmningarna ute i världen.

Själva resan vet vi inte mycket om och det är att beklaga eftersom den skulle ha kunnat bli en av våra första reseskildringar, väl att jämföra med Schefferus' visserligen andrahandsuppgifter från 1673, fransmannen Regnards resa i Tornedalen 1681 eller den vetenskapliga "midnattssols-expeditionen" som besökte Torneå 1695. Den antikvariska resan blev också på ett annat sätt misslyckad. Visserligen avritades stenen med tillhörande text och de påstådda kronorna avbildades så att de av en sentida betraktare har liknats snarast vid mössor.

Men ingenting av detta redovisas i ett stort upplagt runverk som då var under arbete. Mera nyktra betraktare var tydligen oklara över vad som hade skådats där uppe i norr.

Ryktet om Käymjärvistenen hade därmed inte dött. Hos Ericus Brunnius, prästsonen från Torneå som 1731 disputerade på en avhandling om denna stad, figurerar samma runinskrift och kronor, då med hänvisning till att den höga åldern gjort texten oläsbar.

Ett annat resultat har vi från maj 1737. Vid denna tid var en fransk gradmätningsexpedition förlagd till Tornedalen i avsikt att bevisa att jorden var avplattad vid polerna. Vid sidan av detta arbete gjorde fransmannen Maupertuis och den svenske fysikern Anders Celsius, mera känd som "fader" till vår termometer, ett besök på platsen.

I den franska berättelsen om saken får vi en mera neutral bedömning: det var en sten så och så stor, med tecken, linjer och fördjupningar som fransmannen inte "vågar försäkra om de är människoverk eller naturens lek".

Brunnius' påstående om runskrift refereras liksom att Celsius, som var runkunnig med erfarenhet av mellansvenska inskriptioner, inte kunde

läsa eller igenkänna tecknen på stenen.

Så långt fransmannen Maupertuis. I juli 1980, när byn Käymäjärvi speglar sig i sjöytan en av de varma dagarna i denna välsignade sommar, kommer en ny "expedition" till platsen. Det är traktens hembygdsvänner som kallat för att få ett antikvariskt utlåtande om stenens fortsatta bevarande.

1687 års ödemark har ersatts av nutidens kalhygge men åsen, som på sin tid sades vara vacker, är densamma och stenen ligger omkullfallen och delvis överväxt. Det är ett block på 2 x 3 m, drygt en halvmeter högt, frostsprängt och delvis jordtäckt.

Vem har tolkat stenens gåta, den runseende Peringer eller astronomen Celsius? Snarast den sistnämnde eftersom det hela är en naturens lek där en kalkhaltig sten fått talrika sprickor och typiska vittringsgropar.

Vad ingen tycks ha funnit är att på bara några meters avstånd ligger flera mindre stenar av samma inskriptionsliknande utseende.

Det skulle i så fall bli en hel rad av större och mindre runstenar i denna skogsbacke vilket är en omöjlighet.

Men därför är platsen inte ointressant. Vilken by här i norr har ihågkommit med besök av en kunglig antikvarisk expedition redan 1687? Vilket fornminne ovan polcirkeln har varit känt och åberopat i den på sin tid intensiva och allvarliga rikspolitiska debatten om statsvapnet tre kronors ålder och ursprung? Var på annat håll har man haft "runor", låt vara oläsliga sådana, som föranlett ett rikssvenskt intresse?

Den kalkhaltiga naturstenen på en skogsås vid berget Vinsa sydväst om Käymäjärvi är förvisso en fornlämning som har en ovanligt solid och väldokumenterad bakgrund. Stenen kan med fornminneslagens definition inräknas i gruppen "fasta naturföremål till vilka åldriga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen äro knutna".

Kjell Lundholm

ARNLJOT GELLINE

En sägengestalt med förnyad aktualitet

När man färdas europaväg 75 i riktning från Sundsvall mot Östersund och närliggas Gällö, en by i Revsunds socken invid inlandsbanan i sydöstra Jämtland, fångas blicken av en jättelik staty föreställande en viking. Statyn står som riktpunkt och kännemärke för Gällö campingplats. Den skall vara en bild av Arnljot Gelline, jämtlänningen som kämpade vid kung Olavs sida i Norge och stupade i slaget vid Stiklestad år 1030. Denne kämpe och hjälte har såväl i folktraditionen som av en del namnforskare uppfattats såsom bördig från Gällö. Under senare år har denna uppfattning vuxit sig allt starkare i Gällöbygden och den har tagit sig konkreta uttryck på mer än ett sätt: både Arnljot Gellines gestalt och namn figurerar i dag i många olika sammanhang. Man anordnar "Arnljotsträffar" och "Arnljotsklubbar" och bygdens idrottstävlingar går i allmänhet under Arnljots namn. En gata i samhället har fått namnet Arnljotsvägen och ålderdomshemmet kallas Gellinergården. Flera mer eller mindre offentliga inrättningar använder en neonskylt med bilden av en vikingagestalt i gult på röd botten. Sådana skyltar kan ses på campingplatsens huvudbyggnad, på brandstationen och hotellet samt på en tvättinrättning och en verkstad.

Motivet med vikingagestaten var ursprungligen symbolen för Revsunds socken. Senare blev det Revsunds kommunvapen, fastställt av Kungl. Maj:t den 22/2 1948 med följande beskrivning: "I rött fält en stående viking av guld, som i högra handen håller ett stolpvis ställt spjut och på den vänstra armen bär en rund sköld."

Som fastställt kommunvapen - och därmed skyddat enligt lag - kvarstod det fram till den 1/1 1974, då Revsunds kommun uppgick i Bräcke kommun och därmed officiellt antog denna kommuns vapen. Efter denna tid har det varit möjligt att utan särskilt tillstånd använda vapnet eller dess motiv för enskilda ändamål. Detta har skett i Gällö hembygdsförening, som upptagit motivet i sin stämpel för brev och handlingar.

Neonskyltarna gjordes däremot redan 1971 och statyn vid campingplatsen - för vilken givetvis inte något särskilt tillstånd behövdes - 1968, alltså vid en tid, då man kände till den förestående kommunsammanslagningen och dess följder för Revsund som självständig kommun.

Namngivningen av ålderdomshemmet förde med sig ett problem av annan art. Det

visade sig att det fanns en släkt vid namn Gälliner, som skulle kunna opponera sig mot användningen av dess namn. Detta namn hade antagits av en förfader till den nuvarande släkten, en Gällö-bo, i samband med värvning. En överenskommelse ingicks emellertid utan större svårighet. Dock stavas namnen olika.

Om den historiske Arnljot Gelline får vi de äldsta uppgifterna i Snorre Sturlasons saga om Olav Haraldsson från början av 1200-talet, både i den stora självständiga Olavssagan och i den version som är infogad i Heimskringla. I skildringen av Arnljot är det två episoder, som Snorre uppehållit sig vid. Den första omtalar några skatteindrivande norrmäns möte med Arnljot i den jämtländska ödemarken: en fredlös stigman men ändå ingen vanlig skogslöpare utan en rik och myndig man med nästan övernaturliga krafter. Han löper så fort på sina skidor att norrmännen inte orkar följa honom. De får då stå på hans skidor men detta hejdar inte hans färd. En kannibalisk jättekvinna bemästrar han genom att slunga sitt spjut med sådan kraft att det går rakt igenom henne. Vid avskedet från norrmännen skickar han med dem en silvertallrik som gåva till kung Olav. Den andra episoden skildrar Arnljots möte med den norske kungen, hans övergång till kristendomen och slaget vid Stiklestad, då han stupade redan vid första drabbningen. I båda skildringarna framhåller Snorre Arnljots vackra ansiktsdrag och hår, hans resliga gestalt och praktfulla kläder.

Snorre anger inte närmare var Arnljot hörde hemma, endast att han hade släkt både i Jämtland och i Hälsingland. Hans tillnamn Gelline har emellertid lockat både lärda och lekmän att söka efter något gårds- eller bynamn, som skulle kunna ligga bakom benämningen. Därvid har Gällö särskilt kommit i blickpunkten.

Ur språklig synpunkt har det av några forskare ansetts vara försvarbart att härleda Arnljots binamn Gelline (Gellini) ur Gällö-namnet. De har därvid utgått från den äldre stavningen av namnet, Gällön (Gellön) och räknat det till de i Jämtland inte ovanliga *vin*-namnen, Gellvin > Gellin. (Lind, Arkiv f. nord. fil. 1920, s. 135 och Namn och Bygd 1920, s. 113f samt Olson 1922, s. 310 not.) De medeltida namnformerna slutar emellertid alla på *-ö* eller *öy*, varför denna teori inte håller. (Ahnlund 1948, 99f.) Likheten mellan Gällö(n) och Gelline måste därför uppfattas som en tillfällighet. (Flemström 1973.) Det är möjligt att de traditioner som lokaliserar Arnljot till Gällö har uppstått ur denna namnlighet, i varje fall måste de ha fått näring därav.

I den äldre lokala traditionen talas mera sällan om Arnljot Gelline utan i stället om "Arn i Gällö" eller "Gällö-kungen" (Persson 1923, s. 9, 121; 1925, s. 159; 1936, s. 65), "Anund i Gällön" (Hyltén-Cavallius' anteckningar på 1840-talet efter jämtländska förbönder i Stockholm. MS i K. Bibl. Sthm), "Anun i Gällön" eller "jätten Arnlist" (Hülphers 1775, s. 29).

Denna person eller sagohjälte skildras å ena sidan som en rik och mäktig person, som hade egendomar långt utanför sockengränsen. (Persson 1925, s. 159.) Han beskrivs även "skön och ståtlig och så storväxt att andra stora män nådde honom endast till axlarna". (Persson 1923, s. 120.) Å andra sidan hade han rykte om sig att vara en stråtrövare. (Hülphers 1775, s. 29; Persson 1923, s. 120.) På Storön, den ö utanför nuvarande Gällö samhälle, som förmodligen varit den ursprungliga bäraren av namnet Gällön, utpekas ännu i dag en grotta, i vilken han skall ha bott. Det berättas likaså att han drevs bort från ön och flydde till en grotta längre bort, i Förbergsberget, efter att först ha grävt ner sitt guld, vilket aldrig blivit återfunnet.

I dag hör man sällan namnen Arn eller Anun utan så gott som uteslutande Arnljot Gelline eller enbart Arnljot. Frågar man dagens Gällöbo hur han tänker sig gestalten, är det inte längre den rike Arn i Gällö och ännu mindre stråtrövaren från grottan på Storön som beskrivs. I stället tecknas en bild av den Arnljot, som vi känner från litteraturen, inte minst den tolkning som Wilhelm Peterson-Berger givit honom i sin opera med detta namn.

Peterson-Bergers musikdrama uppfördes på Kungl. teatern i Stockholm första gången år 1910 och har därefter spelats med jämna mellanrum. Redan 1908 hade emellertid en del av operan uppförts på Frösön i Jämtland. Med anledning av Östersunds stads 150-årsjubileum år 1936 utformade Peterson-Berger ett festspel, som alltsedan dess varje sommar framförs på Frösön, tidigare i det fria med Oviksfjällen som effektiv bakgrund, numera i Frösöhangaren, där festivalen kan äga rum utan risk för en nyckfull väderlek.

Peterson-Berger låter visserligen Arnljot härstamma från Gällö, men han förlägger dramats handling helt och hållet till bygden omkring Storsjön. Han framställer Arnljot som en genom stora prövningar luttrad och ädel person, som lovsjunger sin hembygd i ett fritt land, Jämtland.

Arnljot blev på detta sätt en symbol för hembygdskärleken. I hela Jämtland blev denna nya uppfattning av Arnljot mycket populär och kom att omhuldas på

mångahanda sätt. Som ett exempel kan nämnas att Jämtslöjds förening vid denna tid komponerade en bonad i s k finnvävnad med en stiliserad Arnljots-gestalt framför en rad av fjäll som motiv jämte texten: "Hit har jag längtat." Denna bonad var länge en omtyckt present i olika sammanhang och finns därför i många hem i Jämtland.

Kämpan och hjälten Arnljot har varit ett kärt ämne för diktare både lokalt och i vidare sammanhang. År 1896 utgav t ex V.H. Wickström i Östersund en roman, Arnljot Gällina, som blev flitigt läst. Även i Norge har han blivit huvudperson i ett diktverk. Det var Bjørnstjerne Bjørnson som med sin roman-cykel "Arnljot Gjelline" (1870) ville hylla den nordiska folkandan genom att återge berättelsen om den svenske vikingen, som drog till Norge för att ställa sig till förfogande i en angelägenhet som inte bara gällde ett enda land utan hela mänskligheten, kristendomen. Härvid framställde han Arnljot som en fri och obunden viking, inte speciellt som jämtlänning.

I Norge tycks det annars inte finnas några traditioner om Arnljot. Möjligen kan man tänka sig en gestaltning av hans person på de i Norge ganska talrika bildframställningarna av slaget vid Stiklestad. Detta kan särskilt vara fallet i fråga om en freskomålning i Stiklestads kyrka föreställanden Olav och dennes närmaste män.

I litteraturen har alltså Arnljots person tolkats vid flera tillfällen. Trots att detta skett på olika sätt torde ändå samma källa ha legat till grund för alla framställningarna, nämligen Snorre Sturlasons Olavssaga. När ett ämne många gånger behandlas litterärt kan det vara svårt att veta var den muntliga traditionen därom egentligen har sin rot.

Huru därmed än förhåller sig är det tydligt att 1900-talets allmänna glorifiering av Arnljots-gestalten, vilken även färgar den lokala tradition som vi i dag möter om Arnljot i Gällö-bygden, medverkat till att gamla traditioner och lärda spekulationer om Arnljots samband just med Gällö kommit att återupplivas och tagas ad notam. Detta har av allt att döma tagit särskild fart vid en tid, då man började känna sin identitet hotad på grund av samhällets omgruppering i större enheter. Även turistväsendet torde ha bidragit till att skapa ett behov att ge den egna bygden en profil.

Litteraturförteckning:

- Ahnlund, N., 1948. Jämtlands och Härjedalens historia intill 1537. I. Stockholm.
- Bjørnson, Bjørnstjerne, 1870. Arnliot Gjelline.
- Bringéus, N.A., 1964. Folktraditioner från Jämtland. Meddelade av Olof Tirén och Sven Wagenius 1842-1843. Med inledning och anmärkningar utgivna av N.A.B. (Jämt. Årg. 58, s. 83.)
- Flemström, B., 1972. Jämtländska ortnamn. Östersund.
- Heimskringla. I-III. Utg. B. Aðalbjarnarson. 1941-1951. Reykjavík. (= Islensk fornrit. XXVI-XXVIII.)
- Hülphers, A. Abr. son, 1775. Samlingar til en Beskrifning öfwer Norrland. Andra och tredje Samlingen om Jämtland och Herjedalen. Westerås. Faks. 1912. Stockholm.
- Lind, E.H., 1920. Nordiska personnamn. Strödda iakttagelser och tolkningsförsök. (Arkiv för nordisk filologi. Bd 36. N.F. Bd 32, s. 301.)
- Lind, E.H., 1920. Strödda bidrag och förslag till ortnamnsförklaringar. (Namn och Bygd. Årg. 8, s. 126.)
- Olson, E., 1922. Se Snorre Sturlason.
- Persson, P., 1923. Refsunds socken i Jämtlands län. Historiska och geografiska anteckningar samt dokumentavskrifter. I. Östersund.
- 1925. Sundsjö socken i Jämtlands län. Historiska och geografiska anteckningar samt dokumentavskrifter. Östersund.
 - 1936. Refsunds socken i Jämtlands län. Andra samlingen. Innehållande förklaringar, tillägg och dokumentavskrifter rörande socknens historia samt en ordlista ur refsundsmålet. Lund.
- Peterson-Berger, W., 1910. Arnliot. Handling i tre akter. Stockholm.
- Snorre Sturlason, Norges konungasagor översatta av E. Olson. I, 1919; II, 1922; III, 1926. Lund.
- Wickström, V.H., 1896. Arnliot Gällina. Östersund.

(Tidigare publicerad i NORVEG. Folkelivsgranskning 21, 1978, s. 59 ff.)

Åsa Nyman

VAR FINNS KARTORNA?

Pehr Stenberg (1758-1824), född i Stöcke by och verksam som komminister i Umeå landsförsamling, åstadkom bland mycket annat ett antal kartor med beskrivningar över Umeå socken med den omfattning denna hade vid 1800-talets början.

Handskriften - populärt kallad "Umebeskrifningen" - är en diger volym på 758 sidor, där författaren redogör för sjöar och vattendrag, båtleder och landstigningsplatser, men också för odling, växtlighet och bebyggelse m m. Varje uppgift som är möjlig att lokalisera har försetts med nummer eller bokstavs-hänvisning till någon av de fem kartorna. Och därmed börjar det problem som antyds i rubriken. Var finns kartorna?

Handskriften återfanns i mitten av 60-talet i Tidö slottsbibliotek, dit den kommit på okända vägar. Men kartorna är fortfarande försvunna. Stenberg har själv ritat fyra av dessa. Kopian av "Teknens bemärkelse" ger oss en viss uppfattning om hur kartorna såg ut. (Se s 19-20.)

Och nu vill vi be "Oknyttts" läsare att vara med i spaningarna efter de försvunna kartorna. Vi är tacksamma för varje upplysning, som kan leda till att de om möjligt kommer till rätta.

Margit Wennstedt

7.

Skilub Samadilla

Plorra fannur; som altid fignar uppom mado

+ Plann af langur i vortu borgu, boer xi
forblandið und det forst, som utvirdur
fagnarinn for batur afinn upnuð vortu
f. unanfora

○ Plann priddur utvirdur ut innom dnu althv
annallur laudur af dnu ut vortu h. foy, d. in
alub vortu og unanfora

○ Plann yrofor af glabra priddur utvirdur
upnuð bndur ut vortu vortu, af om
f. unanfora

Plann for, som f. unanfora
Dito for f. unanfora og f. unanfora
Dito for f. unanfora utvirdur vortu

Lydingur vortu
for f. unanfora f. unanfora
Dito for f. unanfora utvirdur vortu

Lydingur vortu
for f. unanfora f. unanfora
Dito for f. unanfora utvirdur vortu

Lydingur vortu
for f. unanfora f. unanfora
Dito for f. unanfora utvirdur vortu

Lydingur vortu
for f. unanfora f. unanfora
Dito for f. unanfora utvirdur vortu

M. alud for af vortu unanfora utvirdur vortu

dyrde färdor utmärda alla sinu vägar loppas,
som sinu liggsmellan uter fältan, ni lallas
alla sinu vägar loppas, som sinu liggsmellan
utmar, uter i fältan, som sinu liggsmellan
utmar, uter i fältan, som sinu liggsmellan

☐ Om guld färdor utmärda loppas.

☐ Om färdor, eller loppas sinu
luggas.

~~Om färdor, eller loppas sinu luggas.~~
Om färdor, eller loppas sinu luggas.
Om färdor, eller loppas sinu luggas.
Om färdor, eller loppas sinu luggas.

Om färdor i Elforsen

III Combinations punkter *af 1: Chartan.*
Om färdor sinu N° 1. af 2, Om färdor

sinu luggas ut luggas i fältan, sinu luggas N° 3. af 4,
eller i fältan, sinu luggas i fältan, sinu luggas.

☐ Om färdor loppas, uter och loppas.

I Om färdor loppas, uter och loppas. *Om färdor loppas N° 5. af 6.*

— Om färdor loppas, uter och loppas.

— Om färdor loppas.

Om färdor loppas, uter och loppas. *Om färdor loppas*
Om färdor loppas, uter och loppas. Om färdor loppas
Om färdor loppas, uter och loppas. Om färdor loppas

Händelserna i samband med den ryska invasionen 1808-1809 har noga granskats och kommenterats av flera sentida forskare, och det svenska försvaret har genomgående kritiserats hårt av eftervärlden.

Men vad hade samtiden säga om krigsledningens agerande? - En liten inblick häri ger oss följande "Anmärkningar", hämtade ur en ännu inte publicerad handskrift från årtiondena omkring sekelskiftet 1800.

Författare är umeprasten Pehr Stenberg, som i ett livslångt "hobbyarbete" ger en bred skildring av topografiska och andra förhållanden i södra Västerbottens kustsocknar. Efter noggrann terrängbeskrivning gör han följande anmärkningar.

Då man aldrig så litet öfverväger belägenheten ifrån Ratu by och der norrom, samt noga ger akt på min beskrifning derom, kan man ju med handen påtaga huru oklokt, till det lindrigaste sagt, Svenska Generalen förhöll sig, då han icke fattade postohär, utan marcherade till Säfwär och hölt där slaget, den 19 aug 1809, eller att han icke åtminstone wid reträtten derifrån stannade i Djekneboda by. Men det lär icke varit hans sak at noga undersöka terrainen; ty här war rätta och ypperligaste stället att afskära Ryssarne återtag, och likasom igenknyta säcken om dem. Ty litet förstår jag wäl att wälja stridsplatser, men jag tycker huru lätt borde man icke här hafwa kunnat mota fienden!

Man i Djekneboda östra by hade uppkastat batterier eller planterat Canoner på de tre af mig beskrefna backarne, skulle man då icke hafwa kunnat hindra Ryssarne öfvergången öfwer det smala näset, som icke är 100 alnar bredt, skulle ju varit usselt! Helst om man ock så

'Anmärkningar'

handskrift om den ryska invasionen

tillika hade nödgats nedrifwa första gården på wästra sidan för att få öppet fält. Öfwer Djekneboda sjöarne kund han ju icke komma.

En liten nödig trupp, skickad till Ratu by måtte wäl hafwa kunnat förswara öfvergången öfwer Ratu ån, som litet öfwer 1/2 fjerdedels mil, faller i hafwet, ifall några Ryska Trupper hade, igenom skog och mark försökt att marchera söderom Ratuträsket. Hit hade man ock kunnat få någon förstärkning af marcherande trupper igenom skogen, ifrån Rathan der flottan låg, som icke är längre derifrån än högst 1 1/2 fjerdedelsmil; om icke suceors (secours? = hjälp) ifrån Djekneboda hade kunnat wäntas.

Om Ryssarne hade marcherat skog och mark norrut, wästerom norra Djekneboda sjön, der jag ifrån Landsvägen, icke engång har sedt den minsta fa- eller boskapsstig, och der stora wägen varit dem till stort hinder, så hade alltförwäl en nödig trupp kunnat förswara dalen och passet emellan norra Djekneboda sjön och stora Bobacksjön, der lilla myran och dess lilla tjern sjelfwa till en del förswarar deusamma. Helst om någon skog varit nedhuggen eller förhuggningar gjorts der.

Stora Bobacksjön hade sedan

warit ett säkert wärn. Och några trupper placerade wid Bobacksån, ungefär till Gullmark by hade ju kunnat göra Svenska armén säker för fienden ifrån denna sidan. Och inga andra fiender hade kunnat komma allt detta förbi, än kanske några spridda personer, längre upp igenom skogen till norra landet.

Om man åter hade befarat någon fientlig trupp kommande ifrån norra delen af Westerbotten, så vore Dalkarsån, åt den sidan ett godt wärn, som blott är 1 fjerdedels mil lång ifrån Bobacksjön till dess han faller ned i Dalkarsåfjorden, isynnerhet om dess tvenne broar upprefwos, och trupper upstältes derwid på nödiga ställen. - Till alla dessa nödiga posterings hade Svenska Armén tillräckligt och raskt folk, och då hade man ju varit fullkomligen säker!

Sina behofwer ifrån flottan i Rathan hade Svenska Armen ganska lätt fått efter sig; Marcherande trupper efter gena wägen och Canoner ammunition och profjant körwägen norrut ifrån Rathan, som kommer till Landsvägen wid Dalkarså Sägen. Och denna wäg sammanräknad med Landsvägen härifrån till Djekneboda utgör högst 1 1/2 Mil.

Oaktat alla dessa ställets naturliga skyddsförmåner löper dock Svenska Armeen såsom haren, utan att göra motstånd, hwarken att förswara passet i Djekneboda eller ifrån långa smala backen den tränga defileen emellan berget och åkern och enbarkwerar i Rathan, der de afwen låta plagga på sig (ta stryk) fast fienden der led stort nederlag ifrån Svenska flottan. Der Ryska tilltaggenheten med flit upoffrade dessa trupper, på det de måtte medhinna att säkert och ostördt af Swenskarne kunnat marchera förbi alla dessa swåra pass, för att sedan få skryta öfwer att hafwa slagit sig igenom Svenska Armeen.

Allt detta tillräknas wist icke hwarken officerarne eller manskapet, utan blott en enda här onämnd.

Därföre sade ock General von Döbeln när han sedan samma höst reste härigenom "När jag kom till Djekneboda och såg dess sköna belägenhet, så hade jag så när fått Gallfeber eller Slag af förargelse öfwer ett så wettlost förhållande" (agerande).

SAMTIDENS omdöme överensstämde alltså i stort med eftervärldens, och de sista fältslagen i vårt senaste krig kvarstår som ett föga hedrande kapitel i vår historia.

MARGIT WENNSTEDT

FRÅGELISTAN OM RENKONS BENÄMNINGAR

Tack för svaren på den frågelista som följde med förra numret av OKNYTT. Hittills vill jag bara avslöja att de tre vanligaste dialektorden i Norrland för en 'renko' är *summul*, *kälva* och *vaja*. Därtill kommer naturligtvis *renko* (*reinku* o dyl) som antagligen är det allra vanligaste ordet. Men här om dagen träffade jag på ordet *runa* för 'renko' i Norrbotten. Är det bekant?

Två kommuner som har trotsat alla mina försök att få frågelistsvar el dyl om renkobenenämningar är Jokkmokk och Överkalix. Är det någon som kan ge anvisning på en infödd dialektkunnig person med intresse för ren och älg i någon av dessa kommuner, så vore jag tacksam för namn och adress.

Karl-Hampus Dahlstedt
Kvarnstensvägen 12
902 50 Umeå

Observera det bilagda erbjudandet till sällskapets medlemmar från bokförläggare Charlie Wedin, CEWE-Förlaget, Bjästa.

Efterlängtd!

Nu finns en NY upplaga av »Övre Norrlands bygdemål« (Karl-Hampus Dahlstedt/Per-Uno Ågren). Det ordinarie priset för den 300-sidiga boken är 78:—.

För medlemmar i Johan Nordlander-sällskapet har utvecklats en SPECIAL-RABATT med 29:—. Det betyder att Du kan med användning av detta kort köpa böcker för 49:—/st (porto- pfskt- och exp.avg. tillkommer).

Fyll i namn och adress och önskat antal. Lägg kortet på brevlådan. Portot är redan betalt.

R E C E N S I O N E R O C H A N M Ä L N I N G A R

Siw Andersson: Barns lekar och fritidsvanor. En samtidsdokumentation i Skellefteå 1979. Skellefteå 67 sidor. Utgiven av Stiftelsen Skellefteå museum. 1981. ISBN 91-970165-1-9.

Denna rapport är del två i en serie om tre SAMDOK-rapporter om barns fritidsvanor under slutet av 1970-talet*. Den första rapporten gjordes 1974 av Eva Lis Bjurman, intendent vid Nordiska museet i Stockholm, och behandlar 8-åringars fritidsvanor i fyra Stockholmsförorter. Eva Lis Bjurman börjar denna rapport med att kort sammanställa sina egna resultat och jämföra dem med resultatet av Siw Anderssons undersökningar i Skellefteå.

Eftersom Stockholm, liksom andra storstäder i Sverige, är hårt segregerat har Eva Lis Bjurman utan svårigheter kunnat dela in barnen i två olika grupper. Arbetarbarn som bor i nybyggda höghusområden i fattiga kommuner söder om staden och borgarbarn som bor i villaområden i välbärgade kommuner norr om staden. Hon finner att barnens uppväxtvillkor i dessa områden till stor del är olika.

Barnen i höghusområdet hade en mer utvecklad lekkultur än villabarnen. Ofta lektes regellekar, både äldre och nypåhittade. Mest lekte man utomhus i större eller mindre grupper och använde sällan leksaker eller redskap. Villabarnen lekte mest kalaslekar, oftast inomhus och sällan var de mer än två barn åt gången.

Villabarnen hade, till skillnad från höghusbarnen, goda möjligheter till lek, men de begränsades på ett annat sätt. Deras eftermiddagar var ofta upptagna av olika aktiviteter, som innebar träning i musik, dans, sport och konsthantverk. I genomsnitt gick barnen på tre olika träffar i veckan.

Arbetarbarnens förorter ligger som isolerade öar runt Stockholm och det blir långt, dyrt och besvärligt för familjerna att ta sig in till staden under helger och lov. Även under sommaren stannade många av barnen kvar i sina förorter, då det var långt till far- och morföräldrar som många gånger bodde i Norrland. Villabarnen åkte däremot ganska ofta in till staden på helgerna för att gå på teater, museum och bio. Även under vardagarna rörde de sig mer då de gick på sina olika aktiviteter.

Undersökningen visade även att masskulturen, i form av kassetband med popmusik, sena långserier och deckare på TV, serietidningar i stället för böcker och massproducerade leksaker som Barbie, Big Jim och smurfer, hade ett starkt grepp om alla barn.

Eva Lis Bjurman finner, trots att undersökningarna är små, vissa mönster:

- 1) Trots att Skellefteå är mindre hårt segregerat än Stockholm finns det skillnad i arbetarbarnens och borgarbarnens fritidsvanor.
- 2) Arbetarbarnens möjlighet till stimulans och upplevelser utanför bostadsområdet är större i Skellefteå.
- 3) Masskulturens inflytande över barnen är lika starkt i Skellefteå som i Stockholm.

Under det Internationella barnåret (1979) beslöt man på Nordiska museet att utvidga sin undersökning och även se på barns fritidsvanor på landsbygden och i en mindre stad. För att kunna jämföra materialet skulle den av

* De andra rapporterna i samma serie är: "Barn och barn - om barns olika vardag" (Liber läromedel) och "Barn i Ångermanland. Lekvanor och uppväxtvillkor", Härnösand 1981. Utgiven av Läns museet-Murberget: Härnösand. ISSN 0349-2206.

Eva Lis Bjurman utarbetade frågelistan användas i samtliga undersökningar. Länsmuseum Murberget i Härnösand tog sig an undersökningen av glesbygdsbarnens villkor och Skellefteå museum skulle se på förhållandena i en mindre stad.

I Skellefteå föll det på Siw Anderssons (fil. kand. i etnologi) lott att göra denna undersökning. Hon har sammanlagt intervjuat 162 barn fördelade på nio tvåor och åtta skolor. För att kunna jämföra sitt material med Stockholmsundersökningen har hon valt att dela in barnen i grupp 1 och 3 efter föräldrarnas socialgruppstillhörighet, vilket till största delen även här sammanfallit med en uppdelning på villa- och lägenhetsboende. Men, det skulle utan tvekan ha varit trevligt att närmare få en definition av de olika socialgrupperna. Skellefteå som är en enhetlig kommun med blandad bebyggelse, 60 % av befolkningen bor i villa, är inte segregerad på samma sätt som Stockholm, men trots skolkontorets försäkran om att man strävat efter att blanda klasserna fann Siw Andersson ändå en markant uppdelning av villa- och lägenhetsboende barn i de besökta skolorna.

Intervjuerna, som gjordes med bandspelare, skedde under perioden mars-maj. Alla barn i de undersökta klasserna fick svara på frågorna, oavsett socialgruppstillhörighet. Många missöden inträffade under inspelningsperioden, dels strejkade mikrofonen tidvis och dels fanns inga enskilda tysta rum på de besökta skolorna, så många band fick kasseras p g a bakgrundsbuller. För att fylla kvoten till grupp 1 fick man ta med alla intervjuer, även de som var knapphändiga. Urvalet till grupp 3 var då betydligt större och ändå beklagar Siw Andersson senare i rapporten att könsfördelningen inom denna grupp, med en övervikt av pojkar, blivit skev. Vidare tycker hon att frågeformuläret var i mastigaste laget för 8-9-åringar och lät därför intervjuerna få en fri form, på bekostnad av att vissa frågor ej kom upp. Man frågar sig oroligt vilka frågor som ej kom upp och om materialet är tillräckligt stort för att göra en jämförelse med Stockholmsmaterialet möjlig. Det skulle vara belysande att få ta del av frågeformuläret och få veta vilka frågor som blivit dåligt undersökta.

Siw Andersson finner också att svaren från början av inspelningsperioden är svåra att jämföra med dem som gavs i slutet. Våren hade kommit och cykelåkning var den dominerande fritidssysselsättningen, man hade inte tid att gå in och se de tidiga barnprogrammen på TV och de flesta föreningar hade redan haft sina våravslutningar. Hon lägger dessutom märke till att barnen är väl medvetna om de vuxnas värderingar. De kunde t ex berätta om TV-program som visats både en och två timmar efter halv åtta, den tid de flesta barnen angav som sängtid, vidare sade så gott som alla barn att de sparade, åtminstone kortsiktigt, av sin vecko- eller månadspeng.

I fråga om vad som var modernt och "inne" var skillnaden mellan de olika skolorna markant. Både när det gällde massproducerade leksaker, typ smurf-erna, men även när det gällde andra leksaker, lekar och inte minst TV-tittandet.

Av de åtta undersökta skolorna låg två, Örjanskolan och Auraskolan, i Skelleftehamn. De övriga låg i Skellefteå C. Siw Andersson ger i rapporten en noggrann redogörelse för de olika skolorna, deras upptagningsområde och vilka anläggningar som finns i skolornas närmiljö, mest sportanläggningar och lekplatser, och vilka aktiviteter som där erbjuds barnen. Vidare finns en beskrivning av de olika föreningar som barnen berörs av.

För sammanställningen till grupp 1 har sammanlagt 30 barn från Sunnanå-, Strömsör-, Nordanå-, Sjungande Dalen- och Mobackensskolan tagits med och till

grupp 3 intervjuer med barn från de båda Skelleftehamnsskolorna, Sunnanå- och Alhemskolan.

Även denna undersökning visar att det finns skillnad mellan arbetarbarns och borgarbarns uppväxtvillkor. Mest märks denna skillnad i fråga om läsvanor och föreningsaktivitet.

I grupp 1 är det bara sex barn som inte kan nämna någon bok som de har läst och nio som säger att de sällan läser böcker, men de flesta av barnen säger att de har många böcker hemma. Av barnen i grupp 3 säger 17 att de inga böcker har och inte heller lånar några på biblioteket. Denna grupp läser dock betydligt fler serietidningar och kan räkna upp 34 olika serier, medan grupp 1 bara räknar upp 15 serier. Astrid Lindgrens barnböcker är populära i båda grupperna, men även nyare böcker, t ex serien om zigenarflickan Katitzi. Av serietidningarna var Kalle Anka populärast i båda grupperna.

Barnen i grupp 1 var ofta aktiva i olika föreningar, en del i flera samtidigt. Endast fyra av barnen var inte med i någon föreningsverksamhet. Olika religiösa föreningar dominerar och därefter kommer idrottsföreningarna. Vilken förening man är med i beror på i vilken stadsdel man bor, olika föreningar dominerar i olika områden, och på föreningarnas "marknadsföring". Som exempel på detta kannämnas att ett flertal föreningsrepresentanter har varit på Sunnanåskolan och presenterat sin verksamhet för barnen i klass 2 a, i huvudsak en villaklass, men inte orkat gå tvärs över korridoren till klass 2 b, en i huvudsak hyreshusklass. Av barnen i grupp 3 var 13 stycken inte med i någon förening och det fanns barn som inte visste vad en förening var för någonting.

Barnen i grupp 1 hade även här en större rörlighet, men skillnaden var inte lika markant som i Stockholmsundersökningen. Föräldrarna till barnen i denna grupp ställde ofta upp och skjutsade sina barn till olika aktiviteter t ex slalombackar och badhus och de hade oftare varit långt från hemorten under loven än grupp 3-barnen. Dessa hade dock sina mor- och farföräldrar i byarna runt Skellefteå och tillbringade i flera fall sina lov hos dem.

Bland båda grupperna var det populärt att lyssna på kassetband, både med popmusik och med sagor som gått som serier i TV, t ex Pippi Långstrump och Scooby-Doo (tecknad amerikansk serie). Många av barnen lyssnade dagligen på sina sagoband och bland flickorna var det populärt att mima efter kända artister. Ingen skillnad i musiksmak märktes mellan de båda grupperna.

Nästan alla barn i grupp 1 hade varit på museum, en tredjedel av dem i skolans eller fritidsgårdens regi, medan endast hälften av barnen i grupp 3 hade varit på museum och då tillsammans med föräldrarna.

Sina lekkamrater väljer man bland dem som bor närmast och här kan ingen skillnad mellan grupperna märkas. Som utomhuslekplats väljer man det som finns att tillgå, den egna gården, välutrustade lekparker, asfalterade biluppställningsplatser eller något närliggande grönområde. Grupplekar leker man mest sommartid, både äldre och nya, egna lekar som påverkats av TV-tittandet. Siw Andersson beskriver ett fåtal av lekarna men det skulle vara roligt att få veta ännu mer om dem. Vintertid leker man i uppskottade snöhögar eller utövar typiska vintersporter. Gemensamt för alla lekar är att de inte kräver någon större utrustning i leksaker. Flickorna leker ofta i mindre grupper, gärna två och två, och leker då med dockor, mimar till musik, klär ut sig eller leker att de har hästar.

De räkneramsor som barnen använde var de flesta av nyare datum och handlade om Kalle Anka, Hitler och Tarzan. Barnen i grupp 1 läste ogärna upp dem med

hänvisning till att de så sällan användes, medan barnen i grupp 3 kunde räkna upp en rad ramsor, ofta med flera variationer och förknippade med en rad regler.

Barnens inställning till invandrare och narkotika undersöktes också. Det visade sig då att barnen hade en mycket diffus föreställning om båda dessa begrepp. På en skola gick en flicka från Korea och hon utpekades av många som invandrare men lika ofta utpekades inflyttade kusiner från södra Sverige. Att narkotika var farligt visste de flesta barnen, men de kunde inte förklara varför.

Till sist undersöktes vad barnen var rädda för och hon fann då att barnen i grupp 3 hade en mer verklighetsnära rädsla. De var rädda för olika personer i sin omgivning t ex arga vaktmästare och bovar. Båda grupperna var rädda för faror som förmedlats genom TV, t ex krig och jordbävningar.

Siw Andersson slutar sin rapport med att göra två hemdokumentationer, en hos en flicka i grupp 1 och en hos en pojke i grupp 3. Dessa är utomordentligt välgjorda, men man skulle ha önskat att fler barn hade dokumenterats så att man fått med båda könen i båda grupperna. Dessutom skulle det varit önskvärt om även barnens närmiljö tagits upp.

Slutligen måste tyvärr sägas att rapporten i sin helhet skulle ha vunnit på att få en mer välgjord uppläggning. Som den nu föreligger är det stundtals svårt att reda ut vad som åsyftas och vilken grupp det gäller. Men jag antar att det finns mycket mer material som så småningom kommer att publiceras i en eller annan form.

Lilian Lundgren

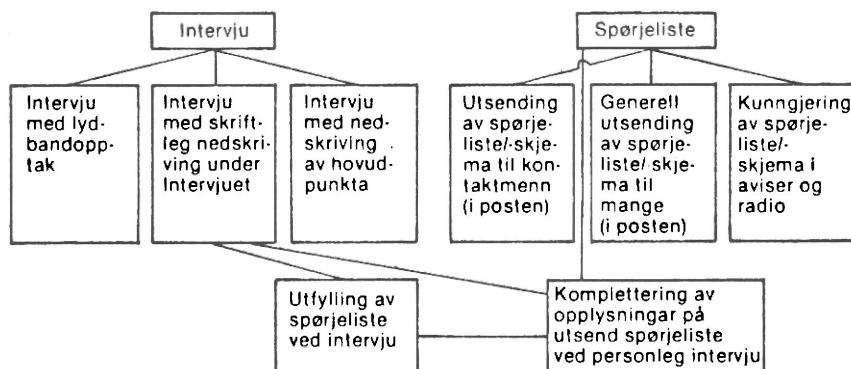
Ola Stemshaug: Språkleg tradisjon. Ei handbok for innsamling av språkleg tradisjonsstoff. Det Norske Samlaget, Oslo 1978. 160 sidor, ill., litt. ISBN 82-521-0871-7.

I den så kallade gröna vågens kölvatten följer ett nyvaknat intresse för dialekter och folkminnen, intresse för att bevara dem och att förevisa dem genom uppteckningar och inspelningar. På norsk botten har nu utkommit en handbok för insamling av språkligt traditionsstoff, där författaren, Ola Stemshaug, vänder sig till samlare av såväl dialektmaterial, folkminnen som namn. Huvudvikt har lagts på insamlingsarbetets mer tekniska och metodiska sidor.

Stemshaug börjar med att ta upp frågan om varför vi samlar in språkligt material. Ett skäl är att man vill ta vara på något och rädda det för framtiden, innan det faller i glömska. Det kan gälla ord och uttryck, berättelser om äldre förhållanden, om övertro, namn på fiskar, blommor, ortnamn och personnamn. Ett annat skäl är att vi utvidgar och fördjupar vår kunskap om äldre tiders arbetsliv, tro och övertro och om bosättningshistoria. Ett tredje skäl av både praktiskt och ekonomiskt intresse föreligger vid insamling av dialekt- och ortnamn för normering av namn på kartan.

Författaren påminner om att den enskilde samlaren skall taga kontakt också med redan etablerade institutioner innan insamlingsarbetet påbörjas för att undvika dyrbara misstag bland annat på det tekniska området.

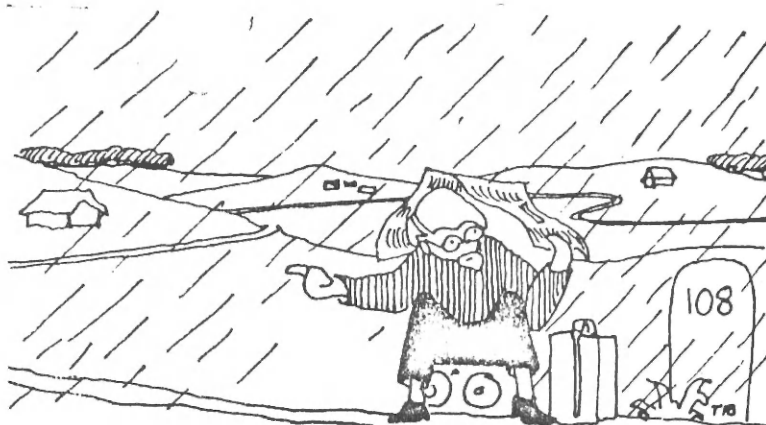
En kort översyn ges över de metoder man använder för att få tag på språkligt traditionsstoff. I korthet kan sägas, att de delas in i två huvudgrupper: personlig intervju och utsändning av frågelistor. En kombination av de båda metoderna beskrivs också. Vidare tas frågor som rör planläggning av insamlingsarbetet upp, att metoder och tekniker är väl genomtänkta för att materialet efteråt rätt skall kunna användas för bearbetning.

Stemshaug, s 27

Ord att förklara till illustrationen ovan: lydbandopptak = ljudbandsupptagning, spørjelige = frågelista, skjema = schema, aviser = tidningar.

Fonetisk skrift eller ljudskrift är ett sätt att så noggrant som möjligt återge ett ords uttal. För att återge ljud i svenskan och dess dialekter används vanligen det svenska landsmålsalfabetet, där /a/ betecknar det långa a-ljudet i t ex ordet "hat" och /a/ a-ljudet i t ex ordet "hatt". Stemshaug diskuterar behovet av en sådan ljudskrift. De två vanligaste alfabetena för Norges del, nämligen Storms ljudskrift Norvegia och IPA (The International Phonetic Association), presenteras.

Også den praktiske side af indsamlingsarbejdet må planlægges.

Frå Carsten Bregenhøj: Etnologisk interviewteknik, København 1971.

Stemshaug, s 33

Två kapitel ägnas frågor rörande bandspelare och den tekniska utrustningens användning vid intervjuer. Här finns dock några punkter som kunde förtydligas och starkare framhävas.

Att bandspelaren är av god kvalitet är en given sak, vare sig den är avsedd för rullband eller kassetter. Men lika viktigt är att mikrofonen håller en hög standard, eftersom inspelningens kvalitet i hög grad är beroende på den. Mikrofonens storlek är betydelslös, det är dess kvalitet det kommer an på.

Tvåspårig bandspelare bör väljas framför fyrspårig. Den förra har bredare bandanläggning mot tonhuvudet, vilket medför att bättre ljudkvalitet erhålles. Om det blir brott på bandet, innebär det brott på fyra ställen. Det är dessutom svårt att i efterhand hitta önskade avsnitt på ett sådant band. Dessa fakta utgör starka skäl till att man just nu bör direkt avråda från att använda fyrspårig bandspelare. En- eller högst tvåspårig bandspelare bör väljas vid inspelning av traditionsmaterial.

Vid inspelning hålles mikrofonen på ett avstånd av högst en halv meter från den talandes mun för att undvika ekoeffekt. Kortare mikrofonavstånd till den talande medför dämpning av eko. Idag finns i handeln mikrofoner med inbyggda dämpande filter för att andetag inte ska höras, varför man kan gå nära munnen, t ex 15-20 cm.

När bandet är fullspelat, antecknas inte bara på asken, utan även på bandet, talarens namn och dag för inspelningen, för att det inte ska hamna i fel ask. Därutöver gör man på asken anteckningar om hastighet, plats för inspelningen och något om samtalsämnen, vilket Stemshaug noggrant påminner om.

I det kapitel som behandlar insamling av folkloristiskt material vill jag särskilt framhålla den långa minneslista som är tänkt att användas av folkminnes-samlare. De ämnen som ställs upp i den gäller: 1) dagligt liv och arbete, 2) årstiderna, märkesdagarna och kyrkohögtiderna, 3) de stora högtiderna i livet, 4) trosföreställningar om naturfenomenen, 5) magiska konster och goda råd, 6) tro, sägner och berättelser om övernaturliga fenomen och 7) friare folkdiktning. Med den som utgångspunkt kan man sedan göra djupdykningar inom varje ämne. Modernare förhållanden exempelvis frågor som rör bil, radio, TV och telefon och förändringarnas sociala aspekter är också av stort intresse. Vid ett samtal bör endast ett eller ett par ämnesområden behandlas och grundligt genomgå. Denna minneslista anser jag vara användbar även för en dialektsamlare, som vill få en helhetsbild av ordförråd, ljud- och formlära och även av syntax.

KAN VI HA FÖRENINGEN THOMÉES VÄNNER...

Längre fram diskuterar Stemshaug en arkivteknisk fråga, som jag vill uppehålla mig vid ett slag. Rekommendationer ges att vid renskrivning av ordlappar använda svart bläck. Det möjliggör kopiering. Blå skrift kan vara alltför ljus, för att kopian ska bli läslig. Ett än viktigare råd, som inte nämns i boken, men som borde påpekas, är att det bläck som används ska vara arkivbeständigt, så att skriften inte bleks och av den anledningen blir oläslig. Den ska tåla dagsljus, luft och vatten utan att blekas eller suddas ut. Institutioner är väl insatta i dessa normer, men enskilda personer kanske är okunniga om faran och bör därför göras uppmärksamma på problemet.

Vad som avses med de olika namnkategorierna, personnamn, binamn och inbyggarnamn, och hur man lämpligen går till väga vid insamlandet av dem ger författaren en rad värdefulla konkreta exempel på.

En sida som inte brukar poängteras i tillräckligt hög grad är den etiska. Även detta har författaren tänkt på, när han skriver att sagespersonen ska kunna lita på att traditionssamlare inte omgående lämnar ut uppgifter exempelvis till tidningar. Han ska veta att samlaren/institutionen till och med är villig att sekretessbelägga material, som kan vara till skada för uppgiftslämnaren och andra.

Jag är fylld av beundran inför den noggrannhet med vilken Ola Stemshaug har fullgjort uppgiften att skriva denna handbok om insamling av språkligt traditionsmaterial. Konkreta råd levereras frikostigt och belysande belägg från respektive ämnesområde, dialekter, folkminnen och namn är talrika, vilket gör att boken blir lättläst och trevlig. Jag är övertygad om att denna bok ska uppmuntra läsarna att börja samla in material, att göra uppteckningar, medan dialektorden lever och medan det finns någon som kan meddela deras betydelser. Det är bara att beklaga att det inte finns en lika bra bok på svenska. Ola Stemshaugs bok är värd all uppmärksamhet även utanför Norges gränser av såväl amatörer som redan etablerade yrkessamlare av språkligt traditionsstoff.

Margareta Källskog

RAPPORT FRÅN FÖRHANDLINGARNA VID JOHAN NORDLANDER-SÄLLSKAPETS ÅRSMÖTE TORS-
DAGEN DEN 12 MARS 1981.

§ 1

Ordföranden förklarade sammanträdet öppnat.

§ 2

Till justerare valdes Lars-Erik Edlund.

§ 3

Godkändes föredragningslistan.

§ 4

Ordföranden meddelade att K-H. Dahlstedt - P-U. Ågrens Övre Norrlands bygdemål utkommit i ny upplaga på CeWe-förlaget AB, Bjästa. Ordinarie priset är 78 kr, men medlemmarna i Johan Nordlander-sällskapet kan erhålla den för 49 kr jämte porto.

Ronny Ambjörnsson, Lars-Erik Edlund och Bertil Flemström (Uppsala) framträdde i Östersund den 17.2.1981, varvid man på dagtid besökte gymnasieskolorna och på kvällen Humanistiska föreningen för föredrag i anslutning till sällskapets verksamhetsfält.

Föreningen har cirka 250 medlemmar. Vinterns värvningskampanj har redan gett visst resultat. Bibliotek och kommuner har ofta gått in i sällskapet.

§ 5

Karl-Hampus Dahlstedt valdes att leda årsmötesförhandlingarna.

§ 6

Verksamhetsberättelsen godkändes. Dock tillades att vid sammankomsten i Sollefteå den 5 mars 1980 deltog även Lars-Erik Edlund och Jan Sundin.

§ 7

Revisorernas berättelse upplästes och godkändes. Styrelsen beviljades full och tacksam ansvarsfrihet.

Med anledning av revisorernas förslag fick skattemästaren i uppdrag att omplacera de medel på 24.650:60 kr, som är innestående på postgirokonto så att tre fjärdedelar överförs till Allkonto, som ger högre ränta på innestående medel.

§ 8

Förrättades val av styrelse, som fick följande sammansättning:

ordförande Karl-Hampus Dahlstedt (omvald), vice ordförande Roland Otterbjörk (omvald), sekreterare Tryggve Sköld (omvald), vice sekreterare Kurt Boberg (omvald), skattemästare Teo Sundin (omvald), redaktör Lars-Erik Edlund (omvald), klubbmästare Åke Hansson (nyvald), övriga ledamöter Jan Sundin (omvald) och Phebe Fjellström (nyvald).

§ 9

Revisorerna Tommy Berg och Magnus von Platen omvaldes liksom revisorssuppleanterna Rolf Hedquist och Ingrid Melander.

§ 10

Valberedningen bestående av Evert Baudou, Sigurd Fries och Holger Sjöstedt omvaldes.

§ 11

Årsavgiften fastställdes till oförändrade 25 kr.

§ 12

Diskuterades ändring av andra meningen av stadgarnas § 14 om grundfondens användning. Mötet beslöt att meningen skall ha följande formulering: - Minst 25 % av alla inbetalda avgifter läggs till grundfonden, som endast kan disponeras efter beslut av allmänt möte.

§ 13

Beslöts inrätta en rådgivande redaktionsnämnd efter förslag av styrelsen.

Följande valdes:

historia Tom Ericsson, etnologi Phebe Fjellström, nordiska språk Lars-Erik Edlund, arkeologi Evert Baudou, idéhistoria Ronny Ambjörnsson samt ekonomisk historia Jörgen Björklund.

§ 14

Riksdagsman Tore Nilsson, Vännäs, talade över ämnet "Att se tillbaka i sin egen bygd". Han berättade om västerbottningar från speciellt 1500- och 1600-talen, som han påträffat under sitt forskningsarbete på bl a Riksarkivet och Krigsarkivet i Stockholm.

Umeå som ovan

Kurt Boberg
sekr

Justeras

Lars-Erik Edlund

Karl-Hampus Dahlstedt

VERKSAMHETSBERÄTTELSE

Styrelsen har under året haft följande sammansättning: ordförande Karl-Hampus Dahlstedt, vice ordförande Roland Otterbjörk, skattmästare Teo Sundin, sekreterare Tryggve Sköld, vice sekreterare Kurt Boberg, redaktör Lars-Erik Edlund, klubbmästare Barbro Holmgren, övriga ledamöter Jan Sundin och Phebe Fjellström (till den 13/3), respektive Åke Hansson (från den 13/3).

Revisorer har varit Tommy Berg och Åke Hansson (till den 13/3) respektive Magnus von Platen (från den 13/3), med suppleanterna Rolf Hedquist och Ingrid Melander (till den 13/3), respektive Karin Ferry (från den 13/3).

Styrelsen har sammanträtt den 6/3, 21/5, 19/9, 14/10 och 26/11.

En sammankomst ägde rum i Sollefteå den 5 mars, varvid sällskapets ordförande Karl-Hampus Dahlstedt höll ett föredrag över ämnet "Ön - även kallad Bullernosius".

Årsmöte hölls den 13 mars i Humanisthuset, Umeå. Årsavgiften fastställdes till 25 kronor. Vid årsmötet utsågs en valberedning bestående av Evert Baudou, Sigurd Fries och Holger Sjöstedt. Efter mötet presenterade Jan Sundin den demografiska databasen vid Umeå universitet.

Den 14 oktober hölls ett allmänt sammanträde, varvid professor Sune Åkerman talade över ämnet "De stackars pensionärerna".

Den 20 oktober framträdde Tommy Berg, Lars-Erik Edlund och Lenart Lundmark i Piteå med föredrag i anslutning till Sällskapets verksamhetsfält.

Den 26 november inledde Teo Sundin ett seminarium över ämnet "Trolldomsrannsakingar i Ångermanland under 1670-talet". Inledningen åtföljdes av en livlig diskussion om häxprocessernas orsaker och förlopp.

Av Kempefonden har Sällskapet under året erhållit ett bidrag på 18.500 kronor.

Under året har OKNYTT utkommit med tre nummer. I skriftserien har följande arbete utkommit:
Norrlänningar förr och nu. Från järnålderns Genebor till Multrå myror. Utgivare: Lars-Erik Edlund. (=Skrifter utgivna av Johan Nordlander-sällskapet. Nr 3.)

Antalet medlemmar i Sällskapet är 195, därav 22 ständiga.

Umeå den 20 februari 1981

Tryggve Sköld
sekreterare

REVISIONSBERÄTTELSE

Undertecknade, utsedda att granska Johan Nordlander-sällskapets räkenskaper för år 1980, får efter fullgjort uppdrag avge följande revisionsberättelse:

Vi har tagit del av sällskapets bokföring med tillhörande verifikationer, rapporter och kontoutdrag från postgirot. Vi har funnit samtliga inkomster och utgifter verifierade och korrekt införda i kassaboken.

Sällskapets inkomster har utgjort 37.841:60 kr och utgifterna 8.688:85 kr, varför en behållning av 29.152:75 kr föreligger vid årets slut. Behållningen är fördelad med 24.650:60 kr på postgiro, 3.318:65 kr på kapitalräkning, kontantkassa på 1.183:50 kr (1.170:50 kr i kontanter och 13 kr i frimärken).

På grundval av vår revision föreslår vi att styrelsen beviljas full och tacksam ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattar.

Vidare föreslår vi att kassören får i uppdrag att omfördela en större del av pengarna på postgirot till ett konto med högre

ränta, förslagsvis ett allkonto. Ett sådant konto ger uttags-
möjligheter utan uppsägningstid.

Umeå den 11 mars 1981

Tommy Berg

Magnus von Platen

*
* *

NYA MEDLEMMAR I JOHAN NORDLANDER-SÄLLSKAPET

Fortsättning från OKNYTT 3/1980.

Borgsjö hembygdsförening, Ånge
Tore Browaldh, Stockholm (ständig)
Anders Brännström, Umeå (ständig)
Olle Carlsson, Umeå
Harry Diedrichs, Domsjö (ständig)
Edefors hembygdsförening, Harads
Nils Erik Eriksson, Sveg
Lars Flodström, Umeå
Inga-Britt From, Umeå
Runa Giller, Själevad
Gustaf Grahn, Arvidsjaur
Hans Grahnén, Umeå
C R Halwarsson, Fränsta
Sten Henrysson, Umeå
Karin Isenborg-Nilsson, Åsele
H E Jacobsson, Östersund
Lars Jacobsson, Umeå
Henning Johansson, Umeå
Karin Johansson, Umeå
Jämtlands-Härjedalens distr. av
Svenska Ungdomsringen för
Bygdekultur, Frösön
Jämtlands läns bibliotek, Östersund
Anders Kempe, Älandsbro (ständig)
Carl Kempe, Örnsköldsvik (ständig)
Viviann Kempe, Stockholm (ständig)
Kramfors kommunbibliotek, Kramfors
Ludwik Liszka, Sävar
Luleå stads dk, Luleå
Kjell Lundblad, Solna
Ulf Lundström, Borås
Länsmuseet-Murberget, Härnösand
Göran Marklund, Jörn
Bert Mårald, Luleå
Anna Britta Nilsson, Östersund
Carl-Axel Nordenberg, Storuman
Nordmalings bibliotek, Nordmaling
Gunvor Nordström, Boden
Sivert Nordvall, Kiruna
Nils Nylander, Domsjö (ständig)
Nysätra hembygdsförening, Anäset
Lennart Ohlsson, Umeå
Hugo Olsson, Umeå
Ulf Olsson, Umeå
Yngve Persson, Stockholm (ständig)
Tommy Puktörne, Ramvik
Roger K G Qvarsell, Umeå
Malte Sandberg, Älvsbyn
Sven Schylberg, Brunflo
Roland Selin, Norrfjärden
Själevads hembygdsförening, Själevad
Storumans kommun, Storuman
Jan Sundin, Umeå
Elis Svensson, Hackås
Tornedalsskolan, Hist. inst., Haparanda
Marianne Wahlberg, Vattholma
Christer Westerdahl, Örnsköldsvik
Johan Wikström, Bredbyn
Ånge folkbibliotek, Ånge
Kenneth Åström, Umeå
Örnsköldsviks museum, Örnsköldsvik
Övertorneå kommun, Övertorneå

Tryggve Sköld

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Från ord till handling - en redaktörs tankar. Av Lars-Erik Edlund.	1
Till minnet av Nils Eriksson och Erik Nylander. Av Karl-Hampus Dahlstedt.	3
Landets äldsta skattekartor låg på vind i Ytterklinten! Klipp ur Västerbottningen torsdag 12 februari 1981.	4
PASSM - ett hjälpmedel för släkt- och hembygdsforskare. Av Stig-Henrik Viklund.	5
Runstensfyndet 1687 en naturens egen lek. Av Kjell Lundholm.	10
Arnlfot Gelline. En sägengestalt med förnyad aktualitet. Av Åsa Nyman.	13
Var finns kartorna? Av Margit Wennstedt.	18
"Anmärkningar" handskrift om den ryska invasionen. Klipp ur Västerbottens-Kuriren 1.10.1977.	21
Frågelistan om renkons benämningar. Av Karl-Hampus Dahlstedt.	22
Recensioner och anmälningar.	23
Rapport från förhandlingarna vid Johan Nordlander-sällskapets årsmöte torsdagen den 12 mars 1981.	30
Verksamhetsberättelse.	33
Revisionsberättelse.	34
Nya medlemmar i Johan Nordlander-sällskapet.	36

Johan Nordlander-sällskapets redaktion
c/o Lars-Erik Edlund
Mariehemsvägen 13 C III
902 36 UMEÅ

